

műveltségére, másrészt megismerjük a Magy. Tud. Akadémiának kettős feladatát, melynek megfelel a múltban és megfelel a jelenben, mikor nemcsak szakszerűen, teoretikusan műveli a filozófiát, hanem, amikor kiadásaival azon is fáradozik, hogy filozófiai szellemmel, elvszerű látással hassa át minél jobban közműveltségünket és teremtsen egységes világnézetet.

Második tanulmánya Pauler Ákos filozófiájával foglalkozik. A magyar kultúra talaján eddig csak két jelentékeny és önálló, zárt filozófiai rendszer jött létre. Az első Böhm Károlyé, a másik Pauler Ákosé. Az utóbbi *Bevezetés a filozófiába* címen jelentette meg alkotását (I. kiad. 1920, 2. kiad. 1921). Kornis föltárja Pauler Ákos tudományos felfogásának átalakulását, mint terelik Wiandelband és Rickert a pozitivistá Paulert értékelméleti irányra, mint teszik Husserl logikai vizsgálatai a pszichologizmust követő Paulert a tiszta logikai álláspont hívévé, mint jön rá új módszerére, melyet Sigwart nyomán redukciónak nevez, mint teszi elmélete alapjává a logikai alapelveket (azonosság, összefüggés, osztályozás), milyen alakítóan hatott rá Aristoteles és Leibniz stb. — E tanulmányáról, jóllehet iskolapéldáját nyújtja benne a filozófiai kritikának, azt mondja a szerző, hogy belőle Pauler Á. filozófiájáról némileg deformált képet kapunk. Deformáltat, mert ez olyan relief, amelyen főképp a bírálat alá vont részek domborodnak ki, míg a pozitív, elfogadott részek háttérben maradnak. Valóban mindnyájan, kik Pauler Ákos filozófiáját ismerjük, érezzük, hogy az ő rendszerét mindennemű vázlatos ismertetés deformálja. Deformálja, mert rendszere oly összefüggő, hogy belőle valamit is kiemelni vagy hozzá tenni nem lehet. Ez a rendszer — mondja Kornis — az általános lélekriánás közepett a maga nemes objektív idealizmusával a világ és az élet harmónikus és egységes felfogásának magaslatára vezet. A lélekpusztító relativizmussal szemben a logika fegyvereivel visszaköveteli az emberi lélek számára az abszolút értékeket, mely nélkül sem az egyén, sem az egész emberiség életének semmi értelme nincs. Az emberi elme minden nagy öspörét revízió alá vette és számos új, lelkünket megnyugtató aktát helyezett el róluk az emberi elme archivumába.

Szakavatott kiváló pszichologusra, pedagogusra, történet- és kultúrfilozófusra vallanak Kornis többi tanulmányai is, amelyekben találó ítéletekkel jellemezve vonulnak fel élénk: Medveczky Frigyes, Posch Jenő, Bánóczy József, Alexander Bernát és Fináczy Ernő alakjai. Nagy örömmel láttuk volna közöttük Böhm Károlyt is.

Végig olvasva a könyvet emlékezetünkben mardanak azok az ítéletei, amelyeket Fináczy Ernőről mondott, arról a Fináczy Ernőről, aki a minap ünnepelte meg születésének 70.-ik évfordulóját: megvan benne a *larguer d'esprit*, mely minden komoly haladás, észszerű fejlődés feltétele. A két kötet tanulmány megjelenésével most Kornis *larguer d'esprit*-je is a lehető legszélesebb körben hatékonyra vált.

(Budapest.)

Fögel Sándor.

A SVÁJCI LÉLEK VÁLSÁGA.

A Basel melletti Dornachban, Willy Storrer és Hans Reinhart szerkesztésében megjelenő legjelentősebb németnyelvű svájci folyóirat, az *Individualität* idei évfolyamának egyik rendkívül tartalmas számát kizárólag Svájcnak szenteli. A 20. század Svájcának szellemi irányait, belső nehézségeit, nemzeti önismeretre és nemzetközi elhelyezkedésre való törekvéseit, kulturális

célkitűzéseit, művészi eredményeit mutatja be cikkeiben, míg szépirodalmi részében költők és íróik legjavával ismertet meg.

Keyserling *Das Spektrum Europas* című könyvének Svájcra írt fejezetében sebzett öntudatú, félreértett országnak mondja Svájcot, abban az ellentmondásban látva az országot „intim tragédiáját”, hogy míg a svájciak kulturmisszióval megbízott nemzetnek érzik magukat, addig az egész világ csak mint vendéglátó országot és ideális „harmadik” helyet ismeri és méltatja őket. Keyserling szerint fejlődésében pangás állott be, melynek oka talán épen a politikai, gazdasági és morális konszolidáció; s szerinte belső élettörténetében Svájc megakadt a reformációnál.

A visszasságot azonban, ami csakugyan fennáll Svájc politikai és szellemi elhivatottsága és jelenlegi világhelyzete között, sokkal elevebben, mélyebben és személyesebben érezni ki a svájci élet vezetőinek: első sorban a nemrég elhunyt Rudolf Steinernek, majd Jakob Schaffernak, Albert Steffennek, Storrernek írásából, míg másfelől épen ezek a kezdeményezők mutatnak olyan megújítási lehetőségeket, amik nemcsak Svájcban fontosak, hanem kihatással lehetnek az egyetemes mai kultúrára és a fiatalabb nemzedék világnézeti nevelésére is.

Storrer *Genius der Schweiz* című cikkében nyersen veti fel a kérdést: van-e egyáltalán svájci nemzet? Amit ilyen gyűjtőnévvel foglalunk össze, nemcsak három nyelv, számtalan dialektus, különféle kulturák keveréke? Van-e szellemi egység Svájcban, ami a 25 kanton lokális felfogása felett áll és ami többé és jelentősebbé teszi az országot, mintha csak alkotmányos foglalatok lennének politikai és gazdasági érdekközösségeknek?

Kérdéseire pozitív választ abban a megoldásban lát, ami Svájc földrajzi helyzetéből adódik. Svájc fókusa nemcsak a kelet-nyugati, hanem az észak-déli kulturáramlatoknak is. Így lett a 25 kanton egyesülése történelmi eszköz egy új korszak létrehozásáért.

Storrer gondolata egyezik Rudolf Steiner elméletével. Steiner — az anthroposophiai iskola és a dornachi *Goetheanum* alapítója — egész életmunkájában arra törekedett, hogy Középeurópa politikai és szellemi öntudatát felébresztve, feladatává tegye a nyugati és keleti kulturák helyes kiegyensúlyozását. Ebből az asszimilált kulturából kell kitermelődnie a tökéletes *humanitás*-nak, áthatva attól a magasabb ethikai erőből, amit Steiner „Christus-Impuls”-nak nevez. Steiner — amint nálunk is ismeretes — hatalmas műveiben (*Philosophie der Freiheit, Wie erlangt man Erkenntnisse einer höheren Welt, Die Geheimwissenschaft in Umriss* — valamint nagyszámú beszédében a jelenkor valamennyi problémájával foglalkozik. Megbeszéli a szociális, vallásos, tudományos, technikai, művészeti kérdéseket. Hogy elgondolásainak egy érző filozófus utópiáinál sokkal realiztikusabb ereje és hatása van, bizonyítja iskoláinak életképessége. Ezekben gyakorlatilag sikerült értékesíteni tanait s a stuttgarti „Waldorff-Schule”, a hamburgi „Neue Goethe-Schule”, a budapesti, párisi, bécsi iskolák kitűnő eredményeket érnek el ennek az új pedagógiának a szellemében. Céljuk, ami egyetlen célja lehet minden komoly szociális vagy szellemi iránynak, egy boldogabb, egészségesebb, hasznosabb és produktívabb nemzedék nevelése.

Steiner tanai nagy hatással voltak a dornachi *Goetheanum* egyik jelenlegi vezetőjére, Albert Steffenre. Steffen művészi céljául tűzte ki, hogy az irodalomba is belevigye az anthroposophiát. *Der Chef des Generalstabes* című drámájában a világháború problémáit tárgyalja, jelenleg *Antichrist* című mun-

kája van sajtó alatt. Egyik könyve: *Pilgerfahrt zum Lebensbaum*; franciául is megjelent és nagy tetszéssel találkozott. Steffen saját tehetsége, emberi furcsaságokat kutató aprólékossága teljesen egyéni, senkiéhez sem hasonlítható.

Bár messze túlnőtt országa határain, mégis jellegzetesen svájci író Jakob Schaffner. Hányattatott gyermekkora és nehéz fiatalsága után a legelismertebb és legtekintélyesebb írók sorába jutott. Fajának nehézkességét, széles tempóját biztos látása és az emberi életben és természetben mindig törvényszerűen érvényesülő sorsgondolatnak finom és elvonatkoztatott felismerése és érzékeltetése szellemiesíti át.

Meg kell még említenünk a franciául író Ramuz költeményeit és a fiatalon elhunyt Hans Morgenthaler bensőséges verseit, mint kiszakított példákat a gazdag jelenkori svájci költészetből, végül pedig dr. Willy Tappoletnek érdekes fejtegetéseit a svájci zenéről, ahol a modernnek közül elsősorban Honeggerrel hazudtoltatja meg azt a kényelmes beállítást, hogy a svájciak egyfelől amuzikálisak, másfelől még művészetükben is egészen az unalomig a *juste milieu* nemzete . . .

Az *Individualitát* elsőrendű szaktekintélyek bevonásával beszámol közgazdasági, képzőművészeti, nyelvészeti kérdésekről is, gazdag kritikai része pedig igen értékes, aktuális anyagot ismertet és így könnyen hozzáférhetővé teszi a Svájcra vonatkozó bármely tárgyú irodalmat.

(Páris.)

Szekula Agnes.

IRODALOMTÖRTÉNETI ALAPFOGALMAK.

A magyar irodalomtudomány újabb föllendülésében a legnagyobb esemény az a könyv, amelyet *Irodalomtörténeti alapfogalmak* címmel adott ki Thienemann Tivadar, a pécsi *Minerva* szerkesztője. A tizenhat éves kötet, amely gazdag és új részletanyagra támaszkodik, nemcsak szintézisét adja a háború utáni tudományos gondolkodás eszméinek és szempontjainak, hanem egyúttal egy új irodalomelmélet körvonalait is kibontakoztatja: egy új elméletét, amely alkalmas arra, hogy számos irodalmi jelenséget egy egységes struktúra kereteiben magyarázzon és amely az irodalom történetét végérvényesen, mint a szellemi élet megnyilvánulását és önmagára eszmélését mutatja be.

Ma már nincs kétség benne, hogy a kilencéves *Minerva* című folyóirat jelenti a magyar irodalom szemléletében az uralkodó tudományos fölfogást. Később meginduló folyóiratok — mint például a szegedi *Széphalom* — ehhez a szellemtörténeti folyóirathoz csatlakoztak és ma már valamennyi filológiai szemlénk az irodalmat nem csupán a maga elszigeteltségében és öncélú formaiságában vizsgálja, hanem igyekszik az irodalmi tünetek mögött mélyebb értelmet — az emberiség, a nemzet világnézeti, gondolati változásainak emanációját — keresni.

Lehetséges-e valamilyéle, minden kulturára érvényes, általános törvényszerűséget, fejlődési irányt megállapítani az irodalmi életben? A fejlődési törvény fölfedezése — ha lehet egyáltalában törvényszerű, belső kényszerűséggel determináló „haladás” vagy „hanyatlás” — mindig foglalkoztatta a történetfilozófusokat. Kielégítő, természettudományosan exakt elveket föllátni amúgy sem lehetett, — erre Thienemann sem vállalkozik — de minden elmélet jellemző volt arra a korra, amelyben született és a folyton megújuló világszemléletre, amely-